

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNDE KOOPERATİF ORTAKLARINA AİT ÜRÜNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF UTILIZATION OF THE PRODUCTS OF THE COOPERATIVE PARTNERS IN AGRICULTURAL CREDIT COOPERATIVES

Hakan Uğur ERSÖZ*, **Mahmut Sami ÖZTÜRK****

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansal Yönetim Doktora Programı, hakan.ersoz@live.com, ORCID: 0000-0002-8024-9740

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, samiozturk@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7657-3150

ÖZ

Son yıllarda yaşanan ekonomik ve global gelişmeler tarımın ülkeler ve dünya için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri de ülkemiz için tarımın gelişmesi ve kalkınması için faaliyet gösteren hayati kuruluşlardır. Tarım Kredi Kooperatiflerinde yer alan kooperatif ortaklarına ait ürünlerin kooperatiflerde ve ülke ekonomisinde kullanımı ekonomik ve finansal açıdan çok sayıda fayda sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı kooperatif ortaklarına ait ürünlerin kullanımının önemini araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda tarım kredi ürünlerine ait sayısal veriler elde edilmiş ve konu hakkında uzman görüşlerinden yararlanılarak ortaklara ait ürünlerin önemine vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen temel sonuçlara göre, ülke tarımının gelişmesi için, ortakların ekonomik refahları için ve tüketicilerin uygun fiyatlardan yararlanabilmesi için ortaklara ait ürünlerin kullanımı son derece önemli olacak ve gelecek için örnek bir model oluşturacaktır. Ortaklara ait ürünlerin kullanımı sayesinde Tarım Kredi Kooperatifinin finansal olarak büyümesi sağlanabilecek ve ortak sayısının artmasına katkıda bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Kredi Kooperatifi, Ortakların Ürünleri, Finansal Getiri.

Jel Kodları: J54, M49, P13

ABSTRACT

The economic and global developments in recent years have once again shown how important agriculture is for countries and the world. Agricultural credit cooperatives are vital institutions operating for the development and development of agriculture for our country. The use of the products of the cooperative members in the agricultural credit cooperatives in the cooperatives and the country's economy provides many benefits in economic and financial terms. The aim of this study is to investigate the importance of the use of products belonging to cooperative members. For this purpose, numerical data of agricultural loan products were obtained and the importance of the products belonging to the partners was tried to be emphasized by making use of expert opinions on the subject. According to the main results obtained from the study, the use of the products belonging to the partners will be extremely important for the development of the country's agriculture, for the economic welfare of the partners and for the consumers to benefit from the affordable prices and will set an exemplary model for the future. Thanks to the use of the products of the partners, the financial growth of the Agricultural Credit Cooperative will be ensured and it will contribute to the increase in the number of partners.

Keywords: Agricultural Credit Cooperative, Partners' Products, Financial Return.

Jel Codes: J54, M49, P13

1. GİRİŞ

Tarım, insanlığın var olduğu süreçten bugüne en önemli sektörlerin başında gelmektedir. Tarımın beslenme, hammadde, ülke ekonomisi ve istihdama yönelik olmazsa olmaz katkılarından dolayı stratejik konumu olan bir sektördür. Özellikle yakın zamanda yaşanan ve devam eden pandemi ile Ukrayna-Rusya savaşı sürecinde tarımın ne kadar önemli bir sektör olduğu dünyada bir kez daha fark edilmiştir.

Tarımsal faaliyet, tohumun toprakla buluşmasından, tüketicinin sofrasına gelene kadar çeşitli süreçlerden geçmektedir. Bu süreçlerin en önemlisinden birisi pazarlama faaliyetidir. Türkiye’de tarım işletmeleri dağınık ve çok parçalı küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır. Tarımdaki bu dağınık ve çok parçalı yapı da bazı sorunları beraberinde getirmektedir.

Tarımda küçük aile işletmeleri için en önemli sorun ürettikleri tarımsal ürünü değeri fiyatında pazarlamaktır. Çünkü üretici, satış sürecinde karşısında çoğunlukla tüccar, komisyoncu, aracılara bulmaktadır. Böylesi gerçekleşen satış sürecinde tüketici de aracılardan dolayı 3- 10 katı bulan yüksek fiyattan almakta ya da talebini azaltmak zorunda kalmaktadır (Mülâyim, 2019: 250). İç ve dış piyasalarda üretici ile tüketici arasında bulunan aracılara kaldırmada kooperatifler çok önemli rol oynamaktadırlar. Kooperatiflerin en önemli görevi ortakları üreticilerin ürünlerini en iyi şekilde değerlendirmek ve iç-dış pazarlarda değer fiyatında satışını gerçekleştirmektir (Mülâyim, 2019: 251).

Tarım sektörünün gelişmesi için tarım ürünlerinin pazarlama faaliyetleri kooperatifler ile yapılmalıdır. Çünkü kooperatiflerde kâr amacının düşük olması ve aracılardan çoğunun kalkması nedeniyle tüketici için satış fiyatı normal seviyede oluşmaktadır (İnan, 2016:318). Kooperatiflerin olmadığı piyasalarda üretici, ürettiği ürünün fiyatında söz sahibi olamamakta, değer fiyatında satamamaktadır. Yılda yıla artan tarımsal girdilerin fiyatları karşısında, çoğu zaman maliyetin altında satış gerçekleşmektedir. Bu durum tarımda üretimi olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden tarımda pazarlama süreci, ülkemiz tarımında çözülmesi gereken en önemli sorunlardan birisidir. Çünkü ülkemiz nüfusunun büyük kesimi tarımdan geçimini sağlamaktadır.

Bugün gelişmiş ülkelerde tarımsal ürünlerin pazarlaması kooperatifler aracılığıyla yapılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde, pazarlamada kooperatiflerin payı üründen ürüne %50 ile %100 arasındadır (Mülâyim, 2019: 261). Hem üretici hem de tüketici kazanmaktadır. Pazarlama sorunlarını ortadan kaldırmada en önemli anahtar olan kooperatifler, üreticinin ürününü ilk elden aracısız doğrudan son tüketiciye ulaştırmaktadır.

Türkiye’de en köklü kuruluşlardan biri olan Tarım Kredi Kooperatifleri, tarım sektöründe önemli rol oynamaktadır. Üretici ortaklarının her türlü tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılarken, ortak ürün değerlendirme faaliyetleri de yapmaktadır. 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu’nda ortak ürünlerinin değerlendirilmesi görevi Tarım Kredi Kooperatiflerinin çalışma konuları içerisinde açıkça belirtilmektedir.

Ürün değerlendirme faaliyetleri birim kooperatifleri aracılığıyla ortaklarından yaş sebze-meyve, zeytin, arpa, buğday, ayçiçeği, mısır, bakliyat, canlı küçük-büyük baş hayvan gibi birçok tarımsal ürünü değeri fiyattan alıp, Tarım Kredi Kooperatif Marketlere, zincir marketlere, ham madde ihtiyacı için yem, zeytin, ayçiçeği vb. fabrikalara ve piyasalara doğrudan arz etmektedir. Bu hizmeti ile ortakların ekonomik menfaatlerini koruyarak, pazar ve fiyat kaygısını ortadan kaldırarak, onlara ekonomik destek olup, ülkemiz tarımı üretiminde istikrarı sağlamaya amaçlamaktadır (“Tarım Kredi Kooperatifleri”,2022).

Çalışmanın amacı, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortak ürün değerlendirme faaliyetinin mevcut durumunu tespit ederek, faaliyetin daha etkin, daha geniş alana yayılması için önerilerde bulunmak ve ortak ürün değerlendirmenin ortak, kooperatif, tüketici ve ülke tarımı açısından önemini değerlendirmektir. Tarım Kredi Kooperatifinin sadece üretim sürecinde

değil, hasat sonrası pazarlama sürecinde de ortağının yanında olması amaçlanmaktadır. Elde edilen sayısal veriler, uzman görüşleri çalışmanın bulgularını oluşturmaktadır. Tespit edilen sonuçlar, konu ile ilgili yorum ve öneriler çalışmanın sonuç kısmında sunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Yapılan literatür araştırması neticesinde konu ile ilgili olarak yapılmış çalışmalardan bazıları şu şekildedir:

Eti, 2022 yılındaki çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından perakende sektörüne giren Kooperatif Marketlerin durumu kapsamlı şekilde Trakya bölgesi özelinde incelenmektedir. Perakende sektörünün dünya ve Türkiye ölçeğine göre ortaya çıkan değişimleri irdeleyerek gıda perakendesinde yaşanan sorunlara çözüm aramaya çalışılmıştır.

Engin ve Özdemir, 2021 yılındaki çalışmalarında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ürün değerlendirme faaliyeti konusunda inceleme yapmıştır. Çalışmada uygulanan ankette ortakların %90'ının kooperatiflerin ürün değerlendirmesinin geliştirilmesinde görüş beyan edilmektedir. Ürün alımları, alınan ürünleri fiyatlandırma, depolama, lojistik vb. işlemlerinin birim kooperatifçe tek başına yapılamayacağı, ancak üst birliklerin kuracağı alımın istasyonlar ile yapılması gerektiği belirtilmektedir. Entegre üretim ve pazarlama ağının oluşturulması için bölge ve Merkez birliğince çalışma yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Civan, 2021 yılındaki çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin faaliyetlerinin verimliliğinin artırılması ve devamlılığı konusunda kooperatifin etkinliği ve krediler konusunda incelemeler yapılmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri tarım sektörüne finansman sağlamada, üreticilerin ürettiği tarımsal ürünlerin ürün değerlendirme yöntemiyle sektöre sağladığı doğrudan ve dolaylı finansman konusu ele alınmaktadır. Tarımda gelişmiş ülkelerde uygulanan finansman sistemi ve Türkiye'de uygulanan finansman sistemi karşılaştırılarak, düzenlemelerde bulunulmuştur.

Arıcılar, 2020 yılındaki çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin, ortaklarına sadece kredi sağlayan kuruluş olmadığı, ortak ürünlerin değerlendirilmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Ürün değerlendirme faaliyeti için de Tarım satış kooperatifi ile birlikte iş birliğini önermektedir. Böylece ortakların ürettiği ürünlerini en iyi fiyattan satılması, pazarlanması, pazarlamanın devamlılığı için Tarım satış kooperatifleri ile birlikte yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Fasal ve Balaban, 2019 yılındaki çalışmalarında, kooperatif işletmelerin sürekliliğini sağlayabilmesi konusunda kurumsal performansta artış sağlayacak, kendine ait örnek bir modelin geliştirilmesini ele almaktadır. Ortakları tutmak ve kooperatif ile yakın ilişkide olmalarını sağlamak için ortakların üretmiş olduğu ürünleri kooperatif aracılığı ile pazara sunulmasının gerekliliği üzerinde çalışma yapılmıştır. Bunun olumlu sonuçları üzerinden durulmuştur.

Aydın ve Yaşa, 2019 yılındaki çalışmalarında, Türkiye'de Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2011-2018 yıllarına ait mali verilerini değerlendirerek, değerlendirme sonucunda tespit edilen güçlüklerle çözüm önerileri geliştirmektedir. Kurulacak katılım bankasının sağlayacağı finansman desteği ile ortakların ürünlerini kooperatifler aracılığı ile işlenerek, tüketiciye ulaştırılması konusunda daha iyi ve kolay imkân sağlayacağı ve sektörde regülasyon görevinde olacağını incelemektedir.

Başaran ve Irmak, 2018 yılındaki çalışmalarında, Edirne'de bulunan tarımsal amaçlı kooperatiflerdeki ortakların özelliklerini belirleyerek ortakların kooperatiften beklentilerini

karşılama ve faaliyetleri üzerinde etkisini belirleme, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada yapılan anket uygulamasında ortakların %82'sinin ürün alımından memnun olduğu, %60 ise ürün alış fiyatını yeterli bulmadığı, kooperatifin piyasa değerindeki fiyattan alması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Engin, 2018 yılındaki çalışmasında, Tekirdağ ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin genel yapısı içinde vermiş olduğu hizmetlerle birlikte ürün değerlendirmenin önemi, etkisi grafik ve anali yöntemleriyle yorumlanmıştır. Tarımın kredilendirilmesi, projelendirilmesi, ekonomik bir işletme mantığıyla yönetilmesi konusunda mevcut piyasa yapısını çeşitli verilerle tespit edilerek ortaya koyulmuştur.

Başaran vd., 2015 yılındaki çalışmalarında, Tarım Kredi Kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri ve pancar ekicileri kooperatiflerinin faaliyetleri konusunda yeniden yapılanmalarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmede kooperatiflerin kooperatifçilik ilkelerine göre, strateji esaslı, profesyonel yönetim anlayışıyla faaliyetlerini sürdürülmesini belirtmektedir. Kooperatiflerin uygulamalarının verimli hale gelmesi için önerilerde bulunmaktadır.

Atik, 2014 yılındaki çalışmasında, tarımsal girdi kullanımında Tarım Kredi Kooperatiflerinin payı ve öneminin belirlenmesinde çalışma yapılmıştır. Ortaklara sağladığı tarımsal girdiler, faydalar incelenmiştir. Tekirdağ ilinde yapılan anket çalışmasıyla, ortakların ürün değerlendirme konusunda beklentilerinin arttığı, eğitim faaliyetlerinin artırılması araştırmanın bulgularını oluşturmaktadır.

Sayı ve Adıgüzel, 2013 yılındaki çalışmalarında, Tokat Merkez İlçede bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak tarımsal işletmelerini sosyo-ekonomik özellikleri ile değerlendirerek yıllık faaliyet sonuçlarının belirleyip, ortakların kooperatif ile ilişkilerinin irdelenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada ortak-kooperatif ilişkilerinin iyileştirilmesi, tarımsal işletmelerinin gelir seviyelerinin artırılması, yeniliklere açık yöneticiler ile olabileceği sonucuna varılmıştır.

Everest ve Yercan, 2012 yılındaki çalışmalarında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin makro düzeyde faaliyetleri araştırılarak, ürün değerlendirme faaliyetleri, ortaklara sağlanan girdiler, kredilerin faiz oranları incelenmiştir. Çanakkale ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin faaliyetleri tespit edilerek, ortakların ekonomisine yaptığı katkıları, yoksullukla mücadelede üstlendikleri görevleri ortaya koymaya çalışılmıştır.

Bayaner, 2012 yılındaki çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin rolü tartışılarak, kırsal kesimin geliştirilmesi için gerekli kredi, hizmet ihtiyacındaki yeri değerlendirilmiştir. Tarımsal kredi politikalarını, amaçlarını, sistemini ve uygulamadaki yanlışlıkları eleştirel olarak tartışmak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin tarımsal kredi uygulamasındaki rolü ve diğer uygulamaları da detaylı olarak tartışılmıştır.

Koçtürk vd., 2012 yılındaki çalışmalarında, kırsal kalkınmada gerekli tarımsal kredinin rolü, devlet tarafından verilen destekler ve bu kredilerin Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından uygulanması incelenmiştir. Çalışmada kırsal kalkınmada kooperatiflerin kırsala yönelik önemi çeşitli açılardan ortaya koyularak, değerlendirmeler yapılmıştır. Bu amaçla ülkede kırsal alanda ekonomik gelişmeyi sağlamak için tarım ürünlerinin işlenip, değerlendirilerek, pazarlanmasına yönelik çalışmalar ele alınmıştır.

Adıgüzel ve Sayılı, 2010 yılındaki çalışmalarında, Tokat-Merkez ilçede faaliyette gösteren toplam 7 adet Tarım Kredi Kooperatifine ait iki bin ortağa anket uygulaması yapılmıştır. Uygulanan anket ile birincil nitelikli veriler oluşturulmuştur. Yapılan çalışma sonucunda ortakların ekonomik krizden korunması için ortaklara ürün pazarlamasında destek sağlamak, uygun girdi temini ve örgütlenmeye yaklaşımları yarar sağlayacaktır. Bunların ülke ekonomisi açısından büyük önem taşıdığı belirtilmiştir.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Çalışmanın amacı, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortak ürün değerlendirme faaliyetinin mevcut durumunu tespit ederek, faaliyetin daha etkin, daha geniş alana yayılması için önerilerde bulunmak ve ortak ürün değerlendirmenin ortak, kooperatif, tüketici ve ülke tarımı açısından önemini değerlendirmektir. Tarım Kredi Kooperatifinin sadece üretim sürecinde değil, hasat sonrası pazarlama sürecinde de ortağının yanında olması amaçlanmaktadır. Tespit edilen bulgular, konu ile ilgili yorum ve öneriler çalışmanın sonuç kısmında sunulmuştur.

Çalışmanın kapsamı ise, 1 merkez birliği, 17 bölge birliği ve Türkiye'nin her yerinde hizmet veren 1615 birim Tarım kredi kooperatifidir.

Bu çalışmanın özgün değeri, ortak ürün değerlendirmenin önemi üzerinde durularak, ortak – kooperatif, tüketici ve ülke tarımı açısından değerlendirilmesidir.

4. UYGULAMA

4.1. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortaklara Ait Bitkisel Ürünlerin Alış Miktarları (2014- 2020)

Tablo 1'de yer alan Tarım Kredi Kooperatiflerinin, Türkiye'de 2014 ile 2020 yılları arasında ortak ürün değerlendirmede ortak bitkisel ürünleri cinsi ve alış miktarı yıllara göre verilmiştir. 2014 ile 2020 yılları arasında toplam 3 Milyon 868 Bin tona yakın ürün alımının gerçekleştiği görülmektedir.

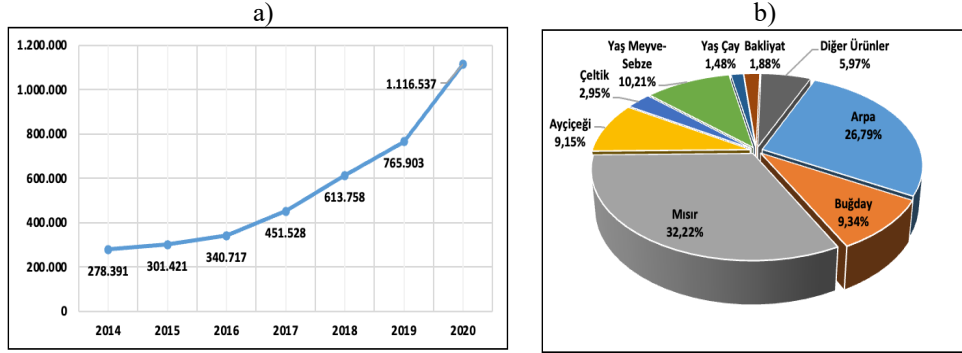
Şekil 1a'ya göre 2014'ten 2020'e doğru bakıldığında 279 bin ton ürün alımından 1 Milyon 117 Bin tona geldiği görülmektedir. Yaklaşık %300 oranında büyüme görülmektedir. En çok ürün alım miktarı 2020 yılında gerçekleşmiştir. Şekil 1b'ye göre 3 Milyon 900 Bin tona yakın ürünün içinde en çok %33 ile mısır, %27 ile arpa, %10 ile yaş meyve-sebze ve buğday ürünü gelmektedir.

Tablo 1: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarları (Bitkisel Ürünler- Ton) (2014- 2020)

Ürünler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Arpa	75.920	103.208	99.673	129.857	175.644	174.459	277.717	1.036.478
Buğday	37.030	30.696	30.670	39.858	52.933	67.813	102.281	361.281
Mısır	67.475	122.478	144.702	172.450	234.824	227.743	276.807	1.246.479
Ayçiçeği	51.948	22.662	28.646	55.190	50.089	73.919	71.317	353.771
Çeltik	4.214	4.711	4.438	9.111	22.222	29.824	39.452	113.972
Yaş Meyve-Sebze	4.679	5.058	6.157	12.868	20.125	138.212	208.035	395.134
Yaş Çay		3.931	6.361	7.831	10.410	10.595	18.269	57.397
Bakliyat	2.094	3.320	2.818	6.689	20.187	13.987	23.748	72.843
Diğer Ürünler	35.031	5.357	17.252	17.674	27.324	29.351	98.911	230.900
Toplam	278.391	301.421	340.717	451.528	613.758	765.903	1.116.537	3.868.255

Kaynak: (TKK, 2021:68)

Şekil 1: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarları (Bitkisel Ürünler- Ton) (2014-2020) a) yıllara göre b) ürüne çeşidine göre oranı

Kaynak: Tablo 1.

4.2. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortaklara Ait Canlı Hayvanların Alış Miktarları (2014- 2020)

Tablo 2’de Tarım Kredi Kooperatiflerinin, Türkiye’de 2014 ile 2020 yılları arasında ortak ürün değerlendirmede canlı hayvan ürünleri ve alış miktarı yıllara göre verilmiştir. 2014 ile 2020 yılları arasında toplam 197 Bin 534 adet canlı hayvan alımının gerçekleştiği görülmektedir. Bu rakamın 155 Bin 559 adedi küçükbaş hayvan olup, 41 Bin 975 adedi de büyükbaş hayvandır.

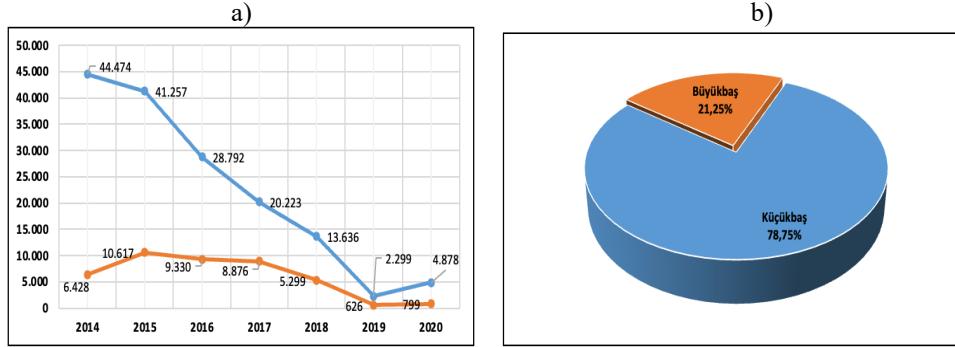
Şekil 2a’ya göre 2014’ten 2020’e doğru bakıldığında küçükbaş hayvan alımında 44 Bin adetten 4 Bin 878 adet, yaklaşık %-89 oranı ile ciddi düşüş gözlenirken, büyükbaşta ise normal seyir görülmektedir. Şekil 2b’ye göre toplam 197 bin 534 adet canlı hayvan içinde %79 ile küçükbaş, %21 ile büyükbaş gelmektedir.

Tablo 2: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarları (Canlı Hayvan- Adet) (2014- 2020)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Küçükbaş	44.474	41.257	28.792	20.223	13.636	2.299	4.878	155.559
Büyükbaş	6.428	10.617	9.330	8.876	5.299	626	799	41.975
Toplam	50.902	51.874	38.122	29.099	18.935	2.925	5.677	197.534

Kaynak: (TKK, 2021:68)

Şekil 2: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarları (Canlı Hayvan- Adet) (2014-2020)
a) yıllara göre b) hayvan çeşidine göre oranı

Kaynak: Tablo 2.

4.3. Ortaklara Ait Bitkisel Ürünlerin Alış Miktarları Bölge Bazlı (2014- 2020)

Tablo 3’de Tarım Kredi Kooperatiflerinin, Türkiye’de 2014 ile 2020 yılları arasında ortak ürün değerlendirmede bölgelere göre bitkisel ürün alış miktarları verilmiştir. 2014 ile 2020 yılları arasında toplam 3 Milyon 868 Bin ton alımının gerçekleştiği görülmektedir. Bu yıllar içinde ve 2020 yılında en çok ortak ürün değerlendirmesinin Konya bölge birliği tarafından yapıldığı gözlenmektedir.

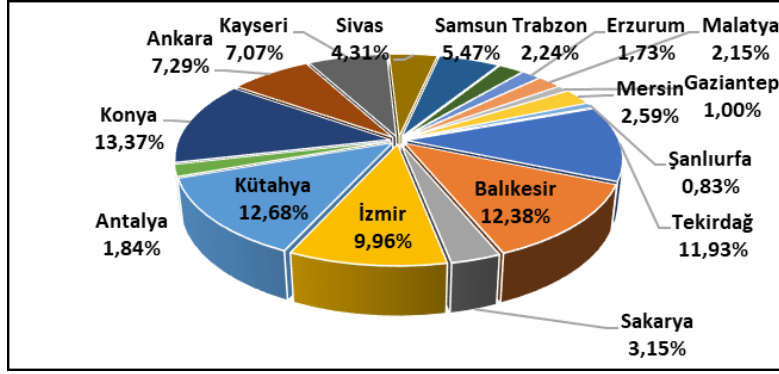
Buna göre Şekil3’te de görüldüğü gibi Türkiye’de 2014 ile 2020 yılları arasında ortak ürün değerlendirmesi %13,37 ile Konya Bölge Birliği, %12,68 ile Kütahya Bölge Birliği, %12,38 ile Balıkesir Bölge Birliği’nde gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarları Bölge Bazlı (Bitkisel Ürünler- Ton) (2014-2020)

Bölgeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Tekirdağ	84.397	28.527	41.139	66.112	64.079	87.402	89.976	461.632
Balıkesir	42.347	49.185	61.658	65.386	71.186	95.985	93.191	478.938
Sakarya	9.623	10.354	16.475	29.915	26.058	10.003	19.399	121.827
İzmir	12.699	24.390	34.849	42.992	67.346	85.823	117.002	385.101
Kütahya	28.811	46.525	37.801	60.091	79.694	94.315	143.399	490.636
Antalya	953	983	1.779	3.002	5.798	23.267	35.546	71.328
Konya	16.030	27.123	36.240	53.544	78.034	105.326	200.836	517.133
Ankara	18.210	20.998	24.407	28.384	41.132	51.866	96.843	281.840
Kayseri	17.095	28.474	20.212	27.922	56.606	52.116	71.159	273.584
Sivas	15.651	15.503	17.882	16.730	30.025	29.320	41.676	166.787
Samsun	11.706	16.021	15.618	21.056	36.303	48.217	62.647	211.568
Trabzon	6.300	8.686	10.432	12.274	14.701	14.011	20.349	86.753
Erzurum	5.606	7.547	9.725	2.757	10.671	10.274	20.343	66.923
Malatya	5.746	7.785	5.307	7.581	13.670	19.173	23.968	83.230
Gaziantep	603	909	1.165	2.107	2.887	8.242	22.713	38.626
Mersin	2.612	8.410	6.028	11.353	10.688	23.668	37.471	100.230
Şanlıurfa				320	4.880	6.897	20.015	32.112
Toplam	278.389	301.420	340.717	451.526	613.758	765.905	1.116.533	3.868.248

Kaynak: (TKK, 2021:112)

Şekil 3: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarlarının Ürün Çeşidine Göre Oranı (Bitkisel Ürünler- Ton) (2014-2020)

Kaynak: Tablo 3.

4.4. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Tutarları (2014-2020)

Tablo 4’de Tarım Kredi Kooperatiflerinin, Türkiye’de 2014 ile 2020 yılları arasında ortak ürün alış tutarları yıllara göre ve ürün çeşidine göre verilmiştir. 2014 ile 2020 yılları arasında toplam 6 Milyar TL’lik ortak ürün alımının gerçekleştiği görülmektedir. 2020 yılında ise toplam 2 Milyar 378 Milyon TL’lik alım gerçekleşmiştir.

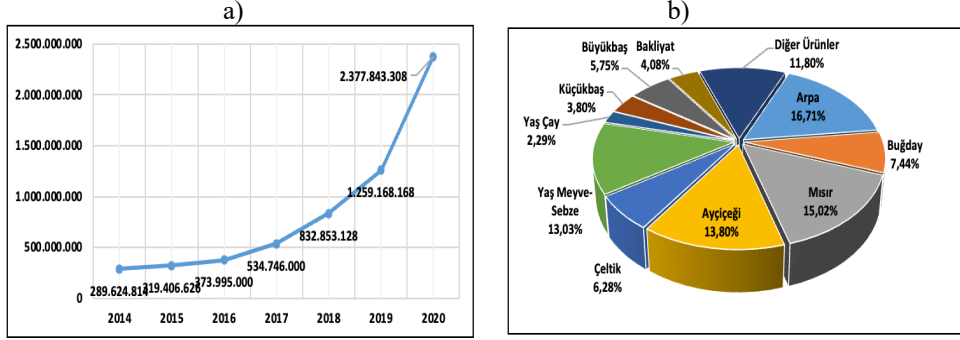
Şekil 4a’ya göre 2014’ten 2020’e doğru incelendiğinde 290 Milyon TL alım tutarından 2 Milyar 378 Milyon TL tutara çıktığı görülmektedir. Şekil 4b’ye göre 5 Milyar 988 Milyon TL alış tutar bedeli içinde en çok %17 ile Arpa, %15 ile mısır, %14 ile ayçiçeği, %13 ile meyve-sebze ürünü gelmektedir.

Tablo 4: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Tutarları (TL) (2014- 2020)

Ürünler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Arpa	52.799.647	63.276.122	70.588.000	106.087.000	148.323.947	194.158.353	365.276.820	1.000.509.889
Buğday	27.606.294	24.586.623	26.561.000	37.358.000	52.548.734	96.134.829	180.882.062	445.677.542
Mısır	27.273.257	57.085.586	67.107.000	81.993.000	156.953.108	188.565.868	320.268.995	899.246.814
Ayçiçeği	65.188.077	35.513.000	46.855.000	100.517.000	120.390.502	189.976.930	268.037.946	826.478.455
Çeltik	4.214.452	7.730.049	6.936.000	19.825.000	64.244.686	92.422.548	180.945.309	376.318.044
Yaş Meyve-Sebze	9.856.297	10.544.345	13.609.000	20.781.000	39.349.256	273.033.526	412.755.440	779.928.864
Yaş Çay		5.257.523	10.724.000	15.761.000	22.550.088	26.528.750	56.246.012	137.067.373
Küçükbaş	26.836.344	8.707.694	10.122.000	25.556.000	83.828.982	62.796.557	9.437.601	227.285.178
Büyükbaş	29.433.490	17.016.534	36.361.000	41.636.000	83.913.130	127.565.927	8.322.841	344.248.922
Bakliyat	4.854.823	27.537.927	20.762.000	17.699.000	15.721.871	2.462.834	155.239.841	244.278.296
Diğer Ürünler	41.562.133	62.151.223	64.370.000	67.533.000	45.028.824	5.522.046	420.430.441	706.597.667
Toplam	289.624.814	319.406.626	373.995.000	534.746.000	832.853.128	1.259.168.168	2.377.843.308	5.987.637.044

Kaynak: (TKK, 2021:69)

Şekil 4: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Tutarları (TL) (2014-2020) a) yıllara göre b) ürün çeşidine göre oranı

Kaynak: Tablo 4.

4.5. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortaklara Ait Ürünlerin Değerlendirilmesinin Önemi ve Faydaları

Tarım Kredi Kooperatiflerinde ortak ürünleri değerlendirmenin önemi 4 açıdan ele alınmıştır. Bunlar; ortak, kooperatif, tüketici ve Türkiye Tarımı açısından önemi uzman görüşleri ile değerlendirilmiştir.

4.5.1. Ortak Boyutu

Tarım Kredi Kooperatifinde ortak ürünlerini değerlendirme faaliyeti ortağı açısından büyük önem arz etmektedir. Tarımsal üretim yapan ortak üretici için ürünün pazarlaması en önemli aşamadır. Çünkü ürününü değer fiyatında satış, zamanında tahsilat üreticinin tarımsal faaliyetini devam etmesinde rol oynayan en önemli faktörlerden biridir.

Tarımsal ürünlerin hasat zamanında hemen bozulma durumu, küçük üreticinin ürününü soğuk hava depolarında depolama gücü yetersiz olması nedeniyle, son tüketiciye ulaşmasında hız önem taşımaktadır. Bu durum uyanık tüccar, aracı tarafından üreticinin aleyhine döndürülebilmektedir. Ayrıca tüketicinin ödediği fiyatla üreticinin eline geçen fiyat arasında büyük farka neden olmaktadır (Mülâyim, 2019: 251). Bu sorunları ortadan kaldırmamanın tek yolu ortak ürünlerini kooperatif gücü ile değerlendirmekten geçmektedir. Ortak açısından ürün değerlendirilmesinin faydaları maddeler halinde açıklanarak verilmiştir.

Üretimde Süreklilik: Ortak ürün değerlendirme faaliyeti ile ortağın hasat sonrası pazarlama, satış vb. sorunları ortadan kalkacağı için üretimde süreklilik sağlayarak ürün arzında istikrarlı üretim sağlanmış olur. Üretici ortağın pazarlama, pazar arama sorunu olmayacağı için tarımsal faaliyetini rahat sürdürerek, bir sonraki üretim sezonunu dert etmez.

Tahsilat: Üreticiler tüccar ve aracılara sattığı ürünlerin tahsilatında çoğu zaman sorun yaşamaktadır. Bunlar üreticiye verilen zamanda yapılmayan ödemeler, eksik tutarda yapılan ödemeler ya da hiç yapılmayan ödeme gibi sorunlardır. Ama kooperatif kanalıyla gerçekleşen ortak ürün değerlendirme ile satışlarda tahsilat sorunu ortadan kalkarak, garantili satış yapılması sağlar. Böylece ortağın kooperatife satmış olduğu ürünün bedelini zamanında ve eksiksiz alması sağlanmış olur. Bu da ortağın üretimini devam etmesini sağlar.

Ürün Birim Fiyatı: Üreticiler üretmiş olduğu ürünün fiyatını belirlemede söz sahibi olamamakta, tüccar ve aracılar karşısında fiyatı çaresiz kabul edip, ürününü pazarlamaktadır. Ama kooperatif aracılığı ile satışta ise ortak üretici ürününü değerinde satabilir. Çünkü kooperatifler ortağın yararına hizmet eder. Ayrıca kooperatif ürün alımı ile piyasada fiyat belirleyici olacak, spekülâtif hareketlerden ortaklarını korumaktadır.

Ortak Memnuniyeti: Ortak üretici için pazarlama ve satış sorunları ile uğraşmayacağı için bu hizmet ortakların memnuniyetini doğrudan olumlu olarak etkilemektedir. Ortağın kooperatife olan bağlılığı artarak, kooperatif arasında sıkı bağ oluşturur. Ortağın yaşam refahının yükselmesini sağlar.

4.5.2. Kooperatif Boyutu

Ortak ürünlerini değerlendirmek, Tarım Kredi Kooperatifinin büyümesi açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü ortak üreticilerini üretim aşamasında girdi sağlarken, pazarlama aşamasında da yanında olması kooperatifin büyümesine, ortak girişinin artması vb. faydalar sağlar. Kooperatifler ortaklarına girdi sağlarken, hasat sonrası da yanında olması gerekir. Kooperatifler, ortak ürünlerini değerlendirmede en önemli araçlardandır. Ortağın tarımsal faaliyetinin her aşamasında destekçisi olmalıdır. Çünkü kooperatif, ortağı için vardır.

1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nda Tarım Kredi Kooperatifleri, bölge ve merkez birliklerinin çalışma konularında ortak ürünlerinin değerlendirilmesi açık şekilde belirtilmektedir. Kanunda belirtilen ilgili maddeler ürün değerlendirmenin Tarım Kredi Kooperatifleri için önemini açıkça belirtmektedir. Tarım Kredi Kooperatifi açısından ürün değerlendirmenin faydaları maddeler halinde açıklanarak verilmiştir.

Ortak Girişi: Tarım Kredi Kooperatifi çatısı altında ürünlerinin değerlendirilmesini isteyen üreticiler kooperatife ortak olmak isteyenlerin sayısını arttıracaktır. Çünkü üreticiler kooperatifin pazarlama gücü ile zahmetsizce, değerinde, garantili satışını gerçekleştirmiş olacaktır. Bu durum ülke genelinde ortak girişinde artış sağlayacak olup, bu artış ile her açıdan Tarım Kredi Kooperatiflerinin daha çok büyümesine katkı sağlar.

Kooperatif Satışları: Ortak ürün değerlendirmesi ile yeni ortak girişleri ve mevcut ortakların kooperatif ile bağı artarak, tarımsal girdi satışlarının artmasına olumlu yansır. Kooperatifin ortağına kullanılabilecek kredi satışlarının artmasını sağlar. Örneğin kooperatifin süt alımı yapmasıyla ortaklar yem ihtiyacını kooperatiftan karşılamaya başlayarak, kooperatif satışlarının artması ile kârlılığın da artmasını sağlar.

Tahsilat Garantisi: Ortak ürün değerlendirmesi ile kooperatif, ortağına vermiş olduğu kredilerin tahsilatını garanti altına almış olacaktır. Tahsilatta yaşanan gecikme, idari ve kanuni takip gibi sorunların ortadan kalkmasını ve kooperatifin tahsilat hedefine ulaşmasını sağlayacaktır.

Ortak Kaybı: Yıldan yıla azalan ortak sayısı, bu sayede duraksayarak artışa geçecektir. Çünkü bir üretici için en önemli sorun ürettiği ürünü değerinde pazarlamasıdır. Bu şekilde ortakların kooperatife bağlılığı artarak ortak kaybının önüne geçilmesi sağlar.

Sözleşmeli Üretim: Tarımda sözleşmeli üretim; üretici, tüketici ve ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Tarım Kredi Kooperatif aracılığı ile sözleşmeli üretim kolay uygulanabilirliği ile üreticilerin geliri artarken, tüketicilere de ucuz ürün satın alma imkânı verir.

Rekabet: Ürün değerlendirme ile kooperatif piyasa fiyat oluşumunu sağlayarak, tüccarlar karşısında fiyat rekabeti oluşturarak, piyasada fiyatı dengeleme görevinde bulunur. Diğer tüccarlarda kooperatifin fiyatını dikkate almak zorunda kalırlar.

Hazır Pazar: Ortak ürünleri doğrudan hazır pazar olarak Tarım Kredi Marketlere, anlaşmalı diğer zincir marketlere gönderilmesini imkân sağlar. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifi bünyesinde hizmet veren süt, yem, zeytinyağı, ayçiçek yağı vb. fabrikalara doğrudan hammadde sağlama imkânı verir.

Dış Pazar: Dış pazarda talep edilen tarım ürünleri de ortak ürün değerlendirmesi ile Tarım Kredi Kooperatifinin gücü ile ihracat yapılarak, dünya piyasasında yer edinebilir.

Doğru Tarım: Ürün değerlendirmesi ile ortakların üretim aşamasında teknik olarak yanında zirai hizmeti vererek doğru tarım uygulamalarını yönlendirerek kalıntısız, gereksiz zirai uygulamaların önüne geçilmesi sağlanır. Dış ve iç pazarda tercih edilen kalıntısız, en az etken maddeli üretim gerçekleştirilerek ihracat kapısını açmasını ve dış pazarda talep edilmesini sağlar.

Kooperatife Bağlılık: Ortaklar kooperatifine daha çok sahip çıkarak, kooperatiflerine daha bağlı olmalarını sağlar. Çünkü üretici kooperatifinin üretim aşamasından hasat sonrası süreçte de yanında olmasını ister. Ortak üretici için pazarlama ve satış sorunları ile uğraşmayacağı için bu hizmet ortakların memnuniyetinin artmasını sağlar.

Üretimde Teşvik: Ortak ürün değerlendirme, ortakları üretime teşvik ederek, ülkemiz tarımında üretimin devam etmesi ve artmasını imkân verir.

Yeni Yatırımlar: Ortakların ürünleri değerlendirerek yeni fabrika, tesis kurma projelerine imkân sağlar. Ürün alımı ile yeni tesisler kurarak hem ortaklarına hem sermayesini hem de ülke ekonomisi ve tarımına katkı sağlar.

Devlet Destekli Alım: Devlet destekli alımların Tarım Kredi Kooperatifi aracılığı ile doğrudan kolayca uygulama imkânı verir.

Katma Değer: Ortak ürün değerlendirmesi ile tarımsal ürünlere katma değer uygulayarak ürün çeşidinin arttırılmasını sağlayabilir.

Markalaşma: Tarım Kredi Kooperatifi markası ile piyasaya arz edilen ürünler, güvenilir marka adı altında pazarlandığı için tüketici tarafından daha çok tercih edilmesini sağlar.

4.5.3. Tüketici Boyutu

Uygun Fiyat: Araçların olmadığı, doğrudan Tarım Kredi Kooperatifi aracılığıyla pazara sunulan ürünlerde aracı maliyetlerin olmaması, tüketici açısından satış fiyatlarına olumlu yansır.

Güvenilir Ürün: Tarım Kredi Kooperatifi markası altında piyasaya arz edilen ürün güvenilir, testlerden geçmiş ürünlerdir. Bu da piyasada güvenilir sağlıklı ürün olmasını nedeniyle daha çok talep ve tercih edilmesine olanak sağlar.

Fiyat Dengesi: Tarım Kredi Kooperatifi piyasada fiyat belirleyici olarak, piyasalarda meydana gelecek spekülasyon hareketlere karşı güven unsuru oluşmasını sağlar. Tüketicinin spekülasyon fiyatlar karşısında etkilenmesi en aza düşürülür.

4.5.4. Türkiye Tarımı Boyutu

Üreticiler, üretmiş olduğu tarım ürünlerini doğrudan tüketiciye ulaştıramamaktadır. Bu Türkiye’de yaşanan tarımsal sorunların en başında gelen sorunlardan biridir. Tarım Kredi Kooperatifi tarafından yapılan ortak ürün değerlendirmenin Türkiye Tarımına faydaları başlıklar halinde açıklanarak verilmiştir.

Örnek model: Ortak ürünlerini değerlendirme faaliyeti Türkiye tarımı için de örnek model teşkil edecek olup, tarımda kooperatifleşmenin önemini ortaya koyar.

Tarımsal üretim: Tarımsal üretimin artışına katkı sağlar. Ortak ürün değerlendirme ile üretime teşvik edilerek ülke genelinde üretim miktarı artışı ile ürün çeşidinin artışının yapılmasını olanak sağlar.

Planlı Üretim: Ortak ürün değerlendirme ile üretimde planlama yapılarak fiyat dalgalanması, arz azlığı gibi sorunların çözülmesini imkân sağlar. Bu şekilde ülke tarımında istikrar sağlanabilir.

Tarımda Modernleşme: Doğru tarım uygulamaları ile kooperatif aracılığıyla tarımda modernleşme uygulamalarını daha kolay olanak verir.

Fiyat Denge Politikası: Piyasada fiyatları dengede tutarak, spekülasyon hareketlerin piyasalara etkilemesine izin vermez.

Kaliteli Üretim: Üretimde standardizasyon sağlanarak kaliteli, kalıntısız üretim gerçekleştirilmesine olanak vererek, tüketiciye sağlıklı, kaliteli ürünlerin ulaşmasını sağlar.

Hayvancılık: Ülkemiz hayvancılığın en çok karşılaştığı sorunları Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığı ile aşarak, hayvancılığın gelişmesinde önemli rol oynayabilir. Şöyle ki hayvancılığın yoğun olduğu bölgelerde süt fabrikaları kurarak, süt ürünlerini değerlendirerek yöre üreticilerine katkı sağlar, üretimin devam etmesine imkân sağlar.

Doğrudan Pazar: Üreticinin tarlasından tüketiciyi sofrasına aracısız ulaşım olacaktır. Arada komisyonculardan temizlenmiş bir pazarlama kanalı oluşmasına imkân vererek ürünlerin doğrudan pazara girişini sağlar.

Spekülasyon: Küçük üreticilerin pazar karşısındaki zayıf durumlarını ortadan kaldırarak, ortaklarını tüccarların spekülasyonundan korumasını yardımcı olur.

Göç: Tarımda pazarlama sorunun ortadan kalkması tarımda artan kazanç ile kırsaldan kente göç azalır, tarıma olan talebin artmasını sağlar.

Yatırım: Yeni tesislerin kurulmasına yol açacağı için ülke tarımına ve ekonomisine katkı sağlar.

İşsizlik: Tarımsal üretimin artması ile işsizliğin azalmasında destek olur.

Milli gelir: Bu faaliyetin yaygınlaşması ile tarımda üretim artışı ile Türkiye'nin milli gelirinin artmasına katkı sağlar.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, 2014- 2020 yılları arasında Tarım Kredi Kooperatifi tarafından yapılan ortak ürün değerlendirme faaliyetlerine ait sayısal veriler incelenerek tespitlerde bulunulmuştur. Ortak ürün değerlendirme faaliyetinin Türkiye'de daha etkin, daha geniş alana hizmet vermesi için uzman ve ortak görüşleri ile çözüm önerileri getirilmiştir. Uzmanlarla, ortaklarla görüşmeler yapılarak, ortak ürün değerlendirmenin önemi hakkında farkındalıklarına ulaşılmıştır. Bunun sonucunda ortak, kooperatif, tüketici ve Türkiye tarımı açısından ortak ürünlerini değerlendirmenin faydaları ortaya koyulmuştur. Gerçekleştirilen araştırma neticesinde elde edilen sonuçlara göre, ülke genelinde yaklaşık 800 Bin ortağı bulunan Tarım kredi Kooperatiflerinde;

- 2014- 2020 yıllarına ait sayısal veriler incelendiğinde Toplam 3 Milyon 869 Bin ton bitkisel, toplam 197 Bin 534 adet canlı hayvan ile ortak ürün değerlendirmesi yapılarak, ortağı üreticilere toplam 6 Milyar TL'ye yakın ödeme yapılmıştır. Bu yıllar arasında en yüksek alış tutarı 2 Milyar 378 Milyon TL ile 2020 yılında gerçekleşmiştir. En düşük alım tutarı ise 289 Milyon 625 TL ile 2014 yılına aittir.
- Tablo5'e göre 2014 yılında gerçekleştirilen 278 bin 391 ton bitkisel ürün alış miktarı 2015'te %8,27, 2016'da %13, 2017'de %32,52, 2018'te %36, 2019'ta %25, 2020'de %45,78 oranında artış göstermektedir. Yılda yıla alım miktarında artış gözlenirken, bir önceki yıla göre %45,78 oran ile en yüksek 2020 yılında gerçekleşmiştir. %8,27 oranı ile en düşük artışın 2015 yılında gerçekleştiği gözlenmektedir.

Tablo 5: Ortaklara Ait Ürünlerin Alış Miktarlarının Yıllara Göre Oranı (Bitkisel Ürünler- Ton) (2014-2020)

Yıllar	Alış Miktarı (ton)	Bir Önceki Yıla Göre Oranı
2020	1.116.537,00	+ 45,78%
2019	765.903,00	+ 24,78%
2018	613.758,00	+ 35,92%
2017	451.528,00	+ 32,52%
2016	340.717,00	+ 13,03%
2015	301.421,00	+ 8,27%
2014	278.391,00	0

Kaynak: (TKK, 2021:68)

- 2014- 2020 yıllarında ortak ürün değerlendirmede toplam 197 Bin 534 adet canlı hayvan alımının gerçekleştiği görülmektedir. Bu rakamın 155 Bin 559 adedi küçükbaş hayvan olup, 41 Bin 975 adedi de büyükbaş hayvandır. Küçükbaş hayvan alımında 44 Bin 474 adetten 4 Bin 878 adet, yaklaşık %-89 oranı ile ciddi düşüş gözlenirken, büyükbaşta ise normal seyir görülmektedir.
- 2014 ile 2020 yılları arasında toplam 3 Milyon 868 Bin ton alımının %13,37 ile Konya Bölge Birliği, %12,68 ile Kütahya Bölge Birliği, %12,38 ile Balıkesir Bölge Birliği'nde gerçekleşmiştir. 2020 yılında gerçekleştirilen toplam 1 Milyar 116 Milyon ton alımda ise en büyük pay %18 ile Konya Bölge Birliği, %13 ile Kütahya Bölge Birliği, %10,5 ile İzmir Bölge Birliği, %9 ile Ankara ve Balıkesir bölge birlikleri gelmektedir. Alımlarda İç Anadolu bölgesinde yoğunluk görülmektedir. Ortak ürün değerlendirmede alımların büyük oranı tarla ürünleri; mısır, buğday, arpa, ayçiçeği olduğu gözlenmektedir.

Ortak ürünlerini değerlendirme faaliyetinin ülke genelinde daha etkin olması için aşağıda önerilerde bulunulmuştur;

- Ortaklarının girdi ihtiyaçlarında yanında olurken, hasat sonrası pazarlama süresince de yanında olmalıdır.
- Alımların sadece mısır, buğday, arpa, ayçiçeği tarla ürünleri olmamalıdır. Yaş meyve; üzüm, portakal, zeytin, elma, kiraz vb., kuru meyve; üzüm, incir, erik, kayısı, fındık vb. ürünlerin de alımı yapılmalıdır.
- Tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması için teşvik edici projeler oluşturulmalıdır. Diğer kalkınma kooperatifleri ile ortak projeler yapılmalıdır.
- Ortakların çiftçi kayıt sistemi bilgilerine ortak ürün değerlendirme sistemi kurulmalıdır. Bu sistem ile ortak ürünü doğrudan kooperatif aracılığı ile pazarlayabilecek bir elektronik pazarlama kanalı sistemi oluşturulmalıdır.
- Ortak ürün değerlemede diğer kooperatiflerle iş birliği yaparak ortak ürün değerlendirme projeleri hazırlanmalıdır.
- Katma değeri yüksek tarım ürünleri ile özellikle kuru meyve ürünlerinde tesisler kurulmalıdır.
- Dünya piyasasında en çok talep edilen tarım ürünleri ile dış pazarlara da girilmelidir. Çünkü ülkemiz zengin tarım çeşitliliğine sahiptir.

- Ortakları üreticilere ürünün yetiştirme aşamasında teknik zirai bilgiler ile destek vererek, onları doğru tarıma yönlendirmelidir.
- Sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalıdır.
- Tek çeşit bitkisel ürünün yoğun bölgelerde ürün deseninin arttırılması için araştırmalar yapılarak diğer ürünlerinde üretimine teşvik edilmelidir.
- Ürün alımlarının kooperatif personelleri tarafından yapılmasında zorluklar ortaya çıkabilir. Bu yüzden ortak ürünlerini değerlendirme konusunda uzman ekip oluşturulmalıdır. Alımlar bu uzman ekipler tarafından yapılmalıdır.
- Kırsal kesimin kalkınması için Tarım Bakanlığı vb. kuruluşlar ile ortak ürün değerlendirme projeleri oluşturulmalıdır.
- Ortak olmayan üreticilere ürün değerlendirmenin önemi belirterek, kooperatife ortak olmaları teşvik edilerek, onların da yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Yeni tesis, fabrikaların arttırılması için projeler oluşturup, yatırıma dönüştürülmelidir.
- Her birim kooperatifin ortak ürün değerlendirme faaliyetinde aktif olması sağlanmalıdır.
- Her kooperatifin ortak ürün değerlendirme hedefi ortağını destekler nitelikte olmalıdır. Amaç hedef tutarına ulaşmak için olmamalıdır.
- Hayvancılığın gelişimi için hayvansal ürünleri değerlendirme kapsamında hayvancılığın yoğun olduğu bölgeler tespit edilerek, tesisler kurulmalı, diğer mevcut kalkınma kooperatifleri ile iş birliği yapılmalıdır.

Sonuç olarak ortak ürünleri değerlendirmenin önemi ülkemiz tarımın gelişmesinde, ortakların ekonomik yaşamlarını rahatça sürdürebilmesi, tüketicinin uygun fiyatlardan talebini karşılaması açısından büyük rol oynayacak ve örnek model olacaktır. Ortak ürün değerlendirme faaliyeti Tarım Kredi Kooperatifinin finansal olarak büyümesine, ortak sayısının artmasına olumlu katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

1. ADIGÜZEL, F. ve SAYILI, M. (2010). “Tokat- Merkez ilçede Tarım Kredi Kooperatiflerinin Faaliyetleri Üzerine Ekonomik Krizin Etkilerinin Saptanması”, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa, 2010: 898-905.
2. ARICILAR, G. (2020). Tekirdağ İlinde Tarım Kredi Kooperatiflerinin Tarım Kesimi Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
3. ATİK, V. (2014). Tekirdağ İlindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin Genel Yapısı, Sorunları ve Bölgedeki Tarımsal Girdi Kullanımındaki Payı, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
4. AYDIN, R. ve YAŞA ATILGAN, A. (2019). “Türkiye’de Tarım Kredi Kooperatiflerinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme”, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi İİBF Dergisi 2019, Sayı:14, S. 352-368.
5. BAŞARAN, H. VE IRMAK, E. (2018). “Edirne’de Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Ortaklık Yapısı ve Kooperatif Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi”, KSÜ Tarım ve Doğa Dergi 21(Özel Sayı): 116-122 DOI: 10.18016/ksutarimdog.vi.472753.

6. BAŞARAN, H., BİRİNCİ, S., EMİROĞLU, M., ÖZSARAÇ, B., UÇAN, I. (2015). “Yeniden Yapılanma Döneminde Tarımsal Kooperatifçilik 1-8”, <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/cb1dc31589fb9d8e9d79a508de59be8b.pdf>, 15.07.2022.
7. BAYANER, A. (2012).” Türkiye’de Tarımsal Kredi Politikaları ve Tarım Kredi Kooperatifleri”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi,2012, 47, (1) :69-84.
8. CİVAN, O. (2021). Tarım Sektörünün Finansmanında Kooperatiflerin Rolü: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
9. ENGİN, M. (2018). Tarım Kredi Kooperatiflerinde Çok Amaçlılık Politikalarının, Kooperatif Ortakları Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
10. ENGİN, M. VE ÖZDEMİR, G. (2021). “Kooperatiflerde Çok Yönlü Politikaların, Ortak Memnuniyetleri ve Kooperatifçilik Bilinci Üzerindeki Etkisi: Tarım Kredi Kooperatifleri”, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi :28-38. doi: 10.33462/jotaf.865374.
11. ETİ, H.,S. (2022). “Trakya Bölgesinde COVID-19 Sonrası Tarım Kredi Kooperatif Marketlerin Stratejileri”, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi 2022 11 (21) :69-78.
12. EVEREST, B. VE YERCAN, M. (2012). “Yoksullukla Mücadelede Kooperatiflerin Önemi: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği”, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi :1032-1038.
13. İNAN, İ.,H. (2016). Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, İdeal Yayınları, İstanbul.
14. FASAL, A. VE BALABAN, Ö. (2019). “Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri için Kurumsal Performans Karnesi Önerisi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi C. 14, S. 2, :277 – 290.
15. KOÇTÜRK, O.,M., ARTUKOĞLU, M.,M., GÜNEŞ, E., GENÇLER, F., ŞEN, Ö. (2012). “Kırsal Kalkınma Uygulamalarında Tarımsal Kredinin Rolü ve Tarım Kredi Kooperatifleri Uygulaması”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi,2012, 47, (2) :1-15.
16. MÜLAYİM, Z.,G. (2019). Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara.
17. SAYILI, M. VE ADIGÜZEL, F. (2013). “Tokat İli Merkez İlçede Tarım Kredi Kooperatiflerine Ortak Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi”, Tarım Ekonomisi Dergisi 2013; 19(1): 103-116.
18. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ (2022). ”Tarım Kredi Kooperatifleri Faaliyetler”, <https://www.tarimkredi.org.tr/faaliyetler/urun-degerlendirme>, 25.06.2022.
19. TTK(2021), Tarım Kredi Kooperatifleri 2020 İstatistik Yıllığı, Yayın No:100, Ankara.
20. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ (2022). “Tarım Kredi Kooperatifleri Faaliyet Raporu 2021”, https://www.tarimkredi.org.tr/media/sh3lxoe0/2021_yili_faaliyet_raporu.pdf, 10.07.2022.